İBN-İ CÜREYC (Abdülmelik bin Abdülazîz)

Tebe-i tabiîn devrinde Mekke'de yetişen hadîs ve fıkıh âlimlerinden. Adı, Abdülmelik bin Abdülazîz bin Cüreyc el-Mekkî'dir. Ebü'l-Velîd ve Ebû Hâlid diye iki künyesi vardır. Ümeyye bin Hâlid bin Üsevd'in âzâdlı kölesidir. Aslen ailesi Rum diyarındandır. Türk soyundan olduğu da rivâyet edilmektedir. 150 (m. 767)'de yaşı 70'den fazla olduğu halde Mekke'de vefât etti.

İbn-i Cüreyc'in hadîs ilminde sika (güvenilir, sağlam) bir râvî olduğu icma' ile sabittir. Hadîs imâmı olup, üçyüzbinden ziyâde, hadîs-i şerîfi, râvîleri ve senetleri ile birlikte ezberleyen yüksek bir âlimdir. En son vefât eden sahâbîlere de yetiştiği bildirilmektedir. Fakat onlardan hadîs-i şerîf rivâyet etmemiştir. En çok Atâ bin Ebî Rebâh'tan (radıyallahü anh) rivâyette bulunmuştur. Ondan başka Amr bin Dinar, İbn-i Ebî Müleyke, Muhammed bin Münkedir, İbn-i Tâvûs, Nâfi ve Meymun bin Mihran, Hişâm bin Urve ve daha birçok hadîs âliminden rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Yahyâ bin Saîd el-Ensârî, Sevr bin Yezîd el Humsî, Evzâî, Süfyân-ı Sevrî, Leys bin Sa'd ve daha pek çok âlim hadîs-i şerîf rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Cüreyc, zamanındaki Mekkeli fakîhlerin en büyüklerindendi. İlk olarak kitap yazan bu zâttır. İlim için, Bağdâd'a ve yaşlılığında Basra'ya gitti. On yedi sene Atâ bin Ebî Rebâh'ın yanında kalarak, ondan ilim aldı ve çok hadîs-i şerîf ezberledi. Bu bakımdan "İmâm" ve "Hâfız" ünvanlarına sahiptir. Talha bin Ömer el-Mekkî, şöyle anlatıyor: Atâ bin Ebî Rebâh'a, "Senden sonra kime soralım?" dedim. O da, "Eğer yaşarsa bu gence!" dedi. İşâret ettiği İbn-i Cüreyc idi. Yahyâ bin Saîd ve İbn-i Maîn, O'nun sadûk (rivâyet ettiği hadîslerde sağlam) ve sika (güvenilir) bir râvî olduğunu bildirdi. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel'in oğlu Abdullah, "Babama hadîsde kitapları tasnif edenlerin ilki kimdir? diye sordum. İbn-i Cüreyc ve İbn-i Arûbe'dir dedi." diye nakletti. Ayrıca, Ahmed bin Hanbel, O'nun ve İbni Arûbe'nin ilimde bir derya olduğunu bildirdi. İmâm-ı Iclî de; O'nun Mekke'li sika bir râvî olduğunu bildirdi. Yahyâ bin Saîd de, "Biz İbni Cüreyc'in kitaplarını emîn kitaplar diye isimlendirdik" dedi. Yine Velîd bin Müslim de, "İmâm-ı Evzâî'ye ve daha başka kimselere, ilmi kimin için tahsil ediyorsunuz?" diye sordum. İbni Cüreyc hâriç hepsi, (kendim için) dedi. O ise, "(insanlar için tahsil ettim) dedi." diye bildirdi. Ali bin el-Medînî de dedi ki: "Baktım ki, isnat altı kişi üzerinde dönüyor. (Bunların isimlerini saydıktan sonra) Onların ilmi bu ilimde (hadîsde) eserler veren kimselere intikâl etti. Mekke'de İbni Cüreyc onlardandır."

İbn-i Cüreyc, fıkıh ilminde de yüksek bir âlimdi. Hicaz bölgesinin Mekke'de yetişen meşhûr fakîhlerindendi. Şâfi'î mezhebi âlimlerinin imamlarındandı. Çünkü İmâm-ı Şâfi'î fıkıh ilmini, Müslim İbni Hâlid'den, O da İbn-i Cüreyc'den, O da Atâ bin Ebî Rebâh'tan ve O da Abdullah İbn-i Abbâs'tan aldı. İbn-i Hibbân, "Kitab-üs-Sikâ"sında, onun hakkında şöyle diyor: "O, Hicaz'ın fakîhlerinden, Kur'ân-ı kerîmi en güzel okuyanlarından ve her şeyi güzel yapan âlimlerindendi."

İbn-i Cüreyc, çok ibâdet ederdi. Her ay, üç gün hariç hep oruç tutardı. Kendisinin çok ibâdet eden bir hanımı vardı. İbâdetlere düşkünlüğü, haramlardan sakınması ve Allahtan korkusu çoktu. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel, "İbn-i Cüreyc'ten daha güzel namaz kılan birisini görmedim" dedi. Yine Abdürrezzâk da, "Mekke'nin âlimleri dediler ki, İbni Cüreyc namazı Atâ bin Ebî Rebâh'tan, O da İbni Zübeyr'den, O da Hazreti Ebû Bekir'den ve O da Resûlullahtan öğrendi. İbni Cüreyc çok güzel namaz kılardı" dedi. Bir kerre de, "Ondan daha güzel namaz kılanı görmedim. Onu gördüğüm zaman, Allahtan çok korktuğunu hemen bilirdim" dedi.

İbni Cüreyc, insanlara ihsânı, ikramı bol olan bir zâttı. Kendisinden birşey isteyen bir kimseyi boş çevirmezdi. Birgün evinden dışarı çıktığında, birisi gelip kendisinden ihtiyâcını karşılamak için birşeyler istedi. O da, hemen çıkarıp çok miktarda dinar (altın para) verdi.

Rivâyet ettiği hadîs-i şeriflerden ba'zıları şunlardır:

"Mü'mine diken veya daha büyük musîbet isâbet ederse, o onun günahlarına keffârettir."

İbn-i Cüreyc, Ebû Saîd'in şöyle rivâyet ettiğini bildiriyor:

Ebû Mûsâ el-Eş'arî kapının arkasından üç defa Hazreti Ömer'e selâm verdi. Fakat kendisine gir izni verilmediği için geri döndü. Hazreti Ömer arkasından bir adam gönderip, Ebû Musa'yı çağırttı ve neden dönüp gittiğini sordu. O da

Resûlullahın (aleyhisselâm): “Sizden biriniz üç defa selâm verir de, cevap alamazsa geri dönsün! Dediğini işittim.” dedi. Hazreti Ömer o zaman Ebû Musa’ya, “Ya Resûlullahın böyle buyurduğunu isbât edersin, yahut seni cezalandırırım” dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ el-Eş’arî rengi uçmuş vaziyette bize geldi. Biz oturuyorduk, sana ne oldu? dedik. Hâdiseyi bize anlattı. Ve dedi ki: “Sizden bunu işiten oldu mu?” Biz de, “Evet, hepimiz işittik!” dedik. Orada bulunanlar Ebû Mûsâ el-Eş’arî ile birlikte Ebû Sâid el-Hudrî’yi Hazreti Ömer’e gönderdiler ve durumu haber verdiler.”

“Her kim şu sebzeden, ya’nî sarımsaktan yerse mescidimizde bizim yanımıza gelmesin!”

Eshâb-ı kiramdan Mikdâd (radıyallahü anh) “Yâ Resûlallah! Ben kâfirlerden bir adama rastlasam da benimle vuruşsa, ellerimden birini kılıçla kestikten sonra bir ağaca sığınsa ve: “Ben Allaha teslim oldum, ya’nî müslüman oldum dese, bu sözü söyledikten sonra onu öldürebilir miyim?” Resûlullah (aleyhisselâm) “Onu öldürme!” buyurdu. Ben: “Ama, o evvelâ benim elimi kesti, ondan sonra bu sözü söyledi, yâ Resûlallah! Şu halde onu öldüreyim mi?” dedim. Resûlullah (aleyhisselâm): “Onu öldürme! Çünkü öldürürsen, O, senin onu öldürmezden önceki vaziyetine geçer, sen de onun söylediği sözünden önceki vaziyette olursun” buyurdular.

“Her hangi biriniz, namaza durduğu zaman önüne (sütre olabilecek) **birşey koysun!”**

İbn-i Cüreyc şöyle anlatıyor: “Ebû Eyyûb (radıyallahü anh) devesine binerek Mısır’da oturan Ukbe bin Âmir’in (radıyallahü anh) yanına geldi ve: “Sana bir şey soracağım. Çünkü Resûlullahın (aleyhisselâm) Eshâbından sen ve benden başka kimse hayatta kalmadı. Sen Resûlullahın (aleyhisselâm) müslümanın ayıbını örtmek konusundaki hadîsini nasıl işittin?” O da: “Ben Resûlullahın (aleyhisselâm) “Kim dünyâda bir mü’minin ayıbını örterse, Allahü teâlâ da kıyâmet günü onun ayıplarını örter.” buyurduğunu işittim.” deyince, Ebû Eyyûb (radıyallahü anh) tekrar devesine binerek geri döndü ve memleketine varınca bu hadîs-i şerîfi tekrar etti.

İbni Cüreyc’den bildirilen hikmetli sözlerden ba’zıları şöyledir:

“Onlar (kirâmen kâtibîn) iki tane melektir. Biri sağda, diğeri soldadır. Solda duran, sağda duranın şehâdeti ile yazar. Ama sağda duran, soldakinin şehâdetine bakmaz. Oturulduğu zaman biri sağda, diğeri de solda kalır. Yüründüğü zaman, biri arkada diğeri de önde kalır. Uyuma zamanı, biri baş ucunda, diğeri de ayak ucunda durur.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A’lâm cild-4, sh. 60

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 169

3) Vefeyât-ül-a’yân cild-3, sh. 163

4) Târîh-i Bağdâd cild-10, sh. 400

5) Tehzîb-üt-tehzîb cild-6, sh. 402

6) Mîzân-ül-i’tidâl cild-2, sh. 659

7) Müsned-i Ahmed İbni Hanbel cild-4, sh. 394